SOMMARJU EŻEKUTTIV
U
SINOPSIS
TAL-POLITIKA KULTURALI

SOMMARJU EŻEKUTTIV

Il-Premessi Ewlenin

- Malta tagħraf il-ħtieġa li tgħaqqad il-wirt kulturali vast tagħha mal-ħajja kontemporanja ta' kuljum.
- It-tiġdid demokratiku tal-kultura għandu jsib appoġġ ma' l-evolviment tal-Kunsilli Lokali, l-organizzazzjonijiet non-governattivi u l-intrapriżi individwali u kollettivi.
- Il-Gvern Ċentrali, filwaqt li jżomm l-obbligu li jgħin fl-ipprogrammar kulturali, jirtira għal qagħda fejn l-influwenza tiegħu tinżamm 'il bogħod biex tħalli l-komunita' ssir il-protagonista u l-promotur aħħari.
- Il-Gvern jemmen fid-devoluzzjoni tal-poter fejn jidħol il-qasam importanti tal-kultura u l-espressjoni kreattiva.
- Malta tqis il-kultura ħajja bħala moviment li jirridirieġi lilu nnifsu minn medda soċjali dejqa għal medda wiesgħa, f'ċelebrazzjoni ta' kreattivit□, poter, inklużjoni u bidla.

L-Ewwel Taqsima: It-Teorija Kulturali

- Malta taqbel ma' l-idea ta' Kultura bħala espressjoni ta' valuri soċjali u ekonomiċi li għandhom applikazzjoni wiesgħa.
- Il-forum Ewro-Mediterranju fuq il-kultura jirrifletti l-ħtieġa għad-diversit□. Il-kultura tixref bħala intrapriża kontinwa tas-soċjet□ fejn kulħadd jista' jikkontribwixxi l-għerf, il-kreattivit□ u l-veduti tiegħu dwar realt□ li tirrispetta u tapprezza d-diversit□ u tithenna biha.
- L-Artiklu 128 tat-Trattat ta' Maastricht jiddefinixxi l-kultura bħala medda ta' azzjoni, bil-bażi tagħha ffokata fuq id-diversit□ u s-sussidjarit□ kulturali.
- Il-Programm ta' Struttura Kulturali 2000-2004 ta' l-UE jagħraf li l-Kultura toħloq rabta soċjali essenzjali u tiġġenera ġid ekonomiku.
- Malta tagħraf il-ħtieġa li tikkonsidra l-evolviment reċenti tal-kunċett ta' "ħaddiem kulturali" u "indusrija kulturali".

It-Tieni Taqsima: Is-Sinjali Kulturali Maltin

- Malta hija mżejna b'mod eċċezzjonali b'wirt għani arkeoloġiku u arkitettorali.
- Il-ħarsien tal-wirt antik minn dejjem kien wieħed mill-għanijiet ewlenin tal-politika kulturali ta' Malta.
- Ħafna mill-istituzzjonijiet kulturali importanti ta' Malta huma marbutin direttament mal-wirt għani storiku u kulturali tagħha.
- L-organizzazzjonijiet non-governattivi kellhom influwenza kbira fl-għarfien, fil-konservazzjoni u l-priservazzjoni tal-Wirt Malti.

- Il-Kunsilli Lokali, minħabba l-entitajiet legali u l-ġurisprudenza tagħhom, huma sieħba kulturali kruċjali fid-devoluzzjoni tal-manutenzjoni u l-maniġment tas-siti ta' wirt.
- Il-promozzjoni tal-kultura f'Malta qed titbiegħed minn qagħda elitista u toqrob lejn iċ-ċentru tal-ħajja ta' kuljum.
- Ir-reliġjon kienet ta' importanza kbira biex tonqox l-identit□ Maltija, kemm dik popolari u kemm dik nazzjonali.
- Bidliet soċjali u ekonomiċi ta' malajr, u t-tnawwir ta' valuri riġidi, tradizzjonali u reliġjużi wasslu għal tiftix ikkumplikat ta' identit□ individwali u nazzjonali.
- Malta issa hija pajjiż applikant biex tingħaqad ma' l-Unjoni Ewropea.
- L-intellettwali u l-artisti Maltin ġeneralment għażlu li kollettivament jibqgħu barra mid-diskussjoni dwar l-UE.

It-Tielet Taqsima: Żminijiet ta' Bidla

- Il-modernizzar u l-animazzjoni popolari tal-mużewijiet u s-siti, u l-inizzjattivi li jinvolvu s-sħubija mas-settur privat saru punti ewlenin fuq l-aġenda kulturali u nazzjonali.
- Il-kwalitajiet għonja u distintivi ta' l-identit□ Maltija għandhom jinxterdu fost il-poplu kollu u jkunu trażmessi bħala definizzjoni ta' l-identit□ tal-gżira f'Ewropa magħquda.
- Il-potenzjal tar-rwol ta' l-arti kreattiva bħala valur intrinsiku u li xejn ma jista' jeħodlu postu f'dak li għandu x'jaqsam mas-setgħa tan-nies, inklużi ż-żgħażagħ, għandu jiġi rrikonoxxut u msaħħaħ.
- Il-bżonn li jiġu nnewtralizzati dawk il-kawżiet li jwasslu għal tiċħid kulturali għandu jkun irrealizzat.
- Il-kreattivit□ kulturali għandha tintuża bħala katalista u bħala strument iffortifikat biex tkisser iċ-ċirklu ta' falliment fil-valuri.
- L-objettivi kulturali ta' Malta huma l-konsiderazzjoni tal-bżonnijiet bażiċi, tmexxija effiċjenti ta' l-industrija kulturali u r-realtajiet soċjo-politiċi, fejn il-parteċipazzjoni, l-inklużjoni u l-ugwaljanza jitqiesu bħala prijoritajiet.
- Ġrajja twila ta' ħakma barranija, tradizzjoni ekkleżjastika b'għeruq fondi u sistema edukattiva orjentata lejn eżami silettiv rawmu liċ-ċittadini Maltin fl-instandardizzazzjoni aktar milli fil-valuri kritiċi u tħassib attiv.

Ir-Raba' Taqsima: Soċjo-Ekonomija Kulturali

- Minn banda Malta tħoss il-ħtieġa li timmodernizza, tkun interattiva, tinfetaħ għall-globalizzazzjoni u l-għarfien li hemm bżonn ta' standards ta' għajxien aħjar; u minn banda oħra kultura ta' kompjaċenza taħt ħakma kolonjali nnewtralizzat bosta mill-potenzjal kreattiv tal-poplu.
- Minflok ma tinkoraġġixxi l-ħila li wieħed għandu biex jivvinta u jesperimenta fl-arti, is-sistema ta' sussidju kienet tħeġġeġ omaġġ lejn dak li hu stabbilit.
- Fil-Kultura globali issa qegħdin nitkellmu fuq "l-industriji kreattivi", "il-proċess tas-suq għall-Kultura", "il-ħaddiem kulturali" u "l-ħaddiem kulturali intraprenditorjali".

- Id-diġitalizzazzjoni tal-prodotti kulturali għandha twassal għat-tnaqqis ta' l-importanza tal-midja kulturali "tradizzjonali", bħal kotba u materjal stampat, waqt li t-teknoloġija l-ġdida, bħall-internet u l-*web sites*, tikseb importanza aktar qawwija, ukoll f'termini ta' impjieg.

Il-Ħames Taqsima: L-Aġenda Nazzjonali

- Il-Kunsill Malti għall-Kultura u l-Arti għandu jitwaqqaf bħala korp awtonomu biex jippromovi u jimplimenta l-politika kulturali fl-ispirtu tad-direzzjoni tal-Gvern.
- Il-Kunsill Malti għall-Kultura u l-Arti jkollu
    a. rwol ta' politika strateġika, u
    b. rwol ta' evalwazzjoni li timmonitorja u ta' assigurazzjoni għall-kwalit□.
- Iċ-Ċentru għall-Kreattivit□ fil-Kavallier ta' San Ġakbu għandu jikkontribwixxi għas-sensitivit□ u s-saħħa kulturali tan-nies billi:

1. jaħdem bħala katalista għall-għamliet kollha ta' espressjoni, billi jipprovdi l-wisgħa u jestendi l-esperjenza għal kulħadd u jinvolvihom f'parteċipazzjoni interattiva;
2. jistabbilixxi ruħu bħala ċentru għat-tpartit tal-kultura ma' pajjiżi oħra, b'hekk jikkultiva sens ta' identit□ kulturali bbażata fuq dimensjonijiet lokali u diversita' internazzjonali fid-dawl ta' l-impenn ta' Malta għat-turiżmu kulturali;
3. irawwem għarfien kulturali u estetiku fost il-ġenerazzjonijiet iż-żgħażagħ;
4. joffri djalogu kontinwu bejn id-diversi dixxiplini artistiċi b'tali mod li jinkuraġġixxi u jmexxi r-riċerka u d-dokumentazzjoni marbuta ma' l-arti u l-kreattivit□ popolari;
5. jikkontribwixxi għall-iżvilupp soċjali u ekonomiku u l-prosperit□ tal-pajjiż billi jippromovi l-kreattivit□ artistika bħala mezz alternattiv għad-divertiment, għall-awto-attwalizzazzjoni u għall-awtorizzazzjoni.

- Iċ-Ċentru huwa wkoll marbut ma' l-interkonnessjoni kruċjali bejn l-arti u l-edukazzjoni, sabiex jinvolvi liċ-ċittadini ż-żgħażagħ biex jiddeterminaw l-identita' soċjali tagħhom u jakkwistaw il-ħiliet tal-parteċipazzjoni soċjali, ċivika, kreattiva u kritika.
- Sfida ewlenija għaċ-Ċentru hija li jagħraf il-ħtiġijiet reqdin ta' dawk li huma żvantaġġati kulturalment, għax jemmen li soċjet□ demokratika ma tistax tiffunzjona sew sakemm il-poplu tagħha kollu ma jkunx issensitizzat għall-ħtieġa tal-kreattivit□.

Is-Sitt Taqsima: It-Turiżmu Kuntestwali

- Il-politika ta' Malta għat-turiżmu kulturali trid tħares lejn alternattiva u dehra li tkun taħseb aktar fis-suq, b'metodu differenti mill-kompetituri Mediterranji li jirriklamaw ix-xemx, il-baħar u r-ramel.
- L-istudenti Maltin għandhom jiġu mgħallma dwar il-wirt kulturali ta' Malta u l-bżonn biex nippromovuh u nipproteġuh.
- L-istat ta' taħsir li hawn bħalissa fejn jidħlu s-siti tal-wirt Malti jħeġġeġ politika aggressiva għall-preservazzjoni.

- Programm kulturali għat-turiżmu għandu jistabbilixxi lil Malta bħala post li jiġbdek bit-titjib li fih, bħala għajn ta' riċerka u kreattivit□ kulturali u post ta' importanza ewlenija fir-reġjun tal-Mediterran.
- L-industrija tat-turiżmu tista' tkun stimulata u mkabbra billi terġa' tinstab l-idjoma nattiva, permezz tal-prodott kreattiv ta' l-artiġjani, l-għannejja, il-mużiċisti, il-kittieba, iż-żeffiena u nies oħra kruċjali għas-sħubija bejn il-kultura u l-istrateġiji li jagħtu servizz lill-viżitatur.
- Għandu jinbena programm ta' avvenimenti kulturali/turistiċi li jkunu inventivi, speċjalment għal filgħaxijiet, meta Malta toffri ftit wisq f'dak li huma opportunitajiet għad-divertiment iddiversifikat.

Is-Seba' Taqsima: Ir-Ritwal Pubbliku

- Iċ-ċelebrazzjonijiet folkloristiċi f'Malta kellhom għal żmien twil nuqqas ta' kreattivit□ u perspettiva għax issellfu fl-għama minn kulturi oħra u injoraw eżempji ovvji tal-kultura etnika Maltija.
- Il-karnival qed jerġa' jitqajjem bil-karattru li kellu qabel; qed jinxtered ma' l-irħula bil-għajnuna tal-Kunsilli Lokali u għandu jittella' bħala attrazzjoni kulturali għan-nies tal-lokal u t-turisti.
- Ġie propost u approvat mill-Awtorit□ ta' l-Ippjanar Villaġġ tal-Karnival li jiġbor fih lil dawk li jaħdmu l-karrijiet, mużew tal-Karnival, ħanut tas-suveniers tal-Karnival u kafetterija; l-approvazzjoni tgħodd ukoll għall-iżvilupp li dan il-villaġġ jista' jkollu.

- Il-Kummissjoni Nazzjonali tal-Folklor għandha tipprova

(a) tqajjem il-festi nazzjonali;
(b) iddaħħal fil-poplu Malti mħabba għas-snajja' awtentiċi Maltin;
(ċ) taċċerta li l-karnival ikabbar il-popolarit□ tiegħu;
(d) tikkonsolida u tkabbar l-istudji professjonali fl-espressjoni u t-tixrid ta' l-etnografija Maltija;
(e) tmexxi riċerka u tfittex pariri professjonali/akkademiċi marbutin mal-wirt u l-attivita' indiġeni fil-Gżejjer Maltin;
(f) tidentifika u tippromovi l-konnessjoni bejn l-għeruq etnografiċi lokali fil-kuntest Mediterranju;
(ġ) tfittex sħubijiet biex twaqqaf Mużew Etnografiku u torganizza festi tradizzjonali;
(g) taħdem biex tistabbilixxi Istitut tal-Folklor Malti.

- Hemm ħtieġa li jiġi stabbilit Istitut tal-Folklor Malti li

(a) jopera flimkien ma' l-Universit□ ta' Malta u jservi ta' ispirazzjoni u katalista għat-tmexxija fir-riċerka etnografika serja fl-ibliet u l-irħula rispettivi ta' Malta u Għawdex;
(b) jżomm l-istudji folkloristiċi minsuġa fil-ħajja ta' kuljum billi jaqbad proġett mifrux man-nazzjon dwar Ġabra ta' Tifkiriet Ħajja biex jirrekordja t-tifkiriet tax-xjuħ tagħna u eventwalment jitraskribihom u janalizzahom;
(ċ) jagħraf l-istint naturali tan-nies fiċ-ċelebrazzjonijiet tat-triq, inklużi l-festi u l-karnival u jfassal ħidma li immedjatament titfa' ħajja ġdida f'dawn iċ-ċelebrazzjonijiet billi jħaddem u jinkuraġġixxi artisti, animaturi u riċerkaturi f'dan il-qasam biex jaħdmu mal-komunit□ fi sħubija ġdida li tassigura l-invenzjoni u l-kreattivit□ produttiva bil-għan li terġa' tivvinta l-forma u l-kontenut;
(d) b'mod partikulari jassigura li l-Karnival iżomm l-elementi "provokattivi" u "sovversivi" tiegħu billi jinkuraġġixxi għamliet satiriċi.

- Il-forom kollha tar-ritwali pubbliċi f'Malta juru parteċipazzjoni pubblika massiva.
- Il-festi Maltin huma okkażjonijiet soċjali sinifikanti ħafna, imma ta' sikwit ikunu mċappsin bi tradizzjonijiet twal ta' rivalita' u tensjoni ġewwiena bejn gruppi lokali. Il-koeżjoni soċjali għandha tkun karatteristika ewlenija f'dawn l-okkażjonijiet.
- Xi kritiċi, speċjalisti ta' l-arti, akkademiċi u l-klassi tal-professjonisti jħarsu bl-ikrah lejn ir-ritwali pubbliċi.
- Dan l-aħħar sar sforz sabiex ikun hemm ristrutturament tal-festi ta' l-Imnarja fis-sajf, tingħata ħajja kulturali ġdida li hija mistennija li ssawwar dimensjoni oħra fil-festi tradizzjonali u tnaqqilhom l-eċċessivit□ u l-piki abbużivi.
- Il-Kunsill Malti tas-Snajja' kien stabbilit b'Att tal-Parlament f'Lulju ta' l-2000 biex iħares l-interessi ta' l-artiġjani, in-negozjanti u l-industriji meqjusa bħala snajja' Maltin. Il-Kunsill jirreġistra nies ta' snajja' u intraprendituri u jippromovi interess regolari fl-apprezzament, il-promozzjoni u r-regolar tas-snajja' Maltin fost is-setturi kollha tal-komunita'.

It-Tmien Taqsima: L-Istruttura tal-Wirt

- L-Att tal-Ħarsien ta' l-Ambjent (2001) se jwassal, permezz tat-twaqqif ta' Awtorita', għall-protezzjoni u l-konservazzjoni tal-pajsaġġ, inklużi ċ-ċentri storiċi, permezz ta' maniġment tajjeb ta' l-ambjent u l-implimentazzjoni tal-maniġment sostenibbli tar-riżorsi naturali.
- Taħriġ professjonali tar-restawraturi u l-konservazzjoni nazzjonali jsiru miċ-Ċentru tar-Restawr li għadu kemm twaqqaf.
- Għal diċennji sħaħ il-wirt ta' Malta tqies bħala prodott li ried ftit investiment għalkemm kellu jirrendi ħafna profitti.
- Il-Mużewijiet ma jibqgħux biss attrazzjoni turistika imma għandhom isiru *facilitators* edukattivi ewlenin fejn il-viżitaturi jkejlu ruħhom proattivament kontra l-ġid vast tal-għerf u l-kulturi.
- Huwa permezz ta' l-edukazzjoni li l-popolarit□ kulturali tista' tiggarantixxi ċ-ċelebrazzjoni tal-wirt ta' Malta u ddaħħal fin-nies il-ħila li jifhmu, jirrispettaw u jagħmlu interazzjoni.
- Il-maniġment kulturali għandu jħaffef l-aċċess universali għall-kultura b'kull mezz possibbli, primarjament permezz ta' edukazzjoni għall-ħajja.
- Struttura leġislattiva ġdida li tinvolvi għadd ta' istituzzjonijiet ġodda u politika fiskali innovattiva huma meħtieġa biex ilaħħqu mal-problemi kontemporanji fis-settur tal-wirt Malti.
- Filwaqt li s-siti jibqgħu propjeta' pubblika, il-Gvern għandu jfittex sħubija mas-settur privat biex jiffinanzja parzjalment proġetti għat-tempji. F'xi każijiet is-settur privat għandu jimmaniġġja t-tempji. Il-Gvern għandu jżomm sovrantendenza fuq is-siti kollha tal-wirt. Kumitat ta' garanzija għandu jinstiga azzjoni u reviżjoni xierqa.
- Is-sovrantendenza għandha tiffoka biex tikkontribwixxi għall-iżvilupp ta' l-aġendi soċjali u teżerċita kontroll fuq il-priservazzjoni u t-tisbiħ tas-siti.

- Il-politika kulturali f'Malta għandha tistudja sew l-iffurmar ta' struttura biex jitwaqqfu *Trusts* u Assoċjazzjonijiet tal-Wirt Kulturali.

Id-Disa' Taqsima: Lingwa għal Poplu

- Il-qagħda lingwistika Maltija għadha x'aktarx m'hix magħrufa għal kollox u jeħtieġ issir bosta riċerka qabel ma tissawwar Politika Lingwistika xierqa.
- Il-lingwa għandha funzjoni fundamentali bħala mekkaniżmu ta' integrazzjoni soċjali.
- Il-lingwa hija l-għeruq tal-bini ta' l-etniċit□, bin-nies jaqsmu realt□ komuni.
- Il-qofol tal-kontenut tal-lingwa Maltija huwa ftehim indispensabbli għas-sopravivenza ta' l-identita' Maltija.
- Iċ-ċokon ta' Malta jagħmel il-lingwa prerekwiżit importanti għall-identit□ nazzjonali.
- L-Akkademja tal-Malti, li darba kienet l-unika korp favur l-Ilsien Malti, issa saret wieħed minn ħafna gruppi ta' protagonisti.
- L-Ilsien Malti qed "jinqered" mix-xandara tar-radju u tat-televixin, l-aktar il-kummentaturi ta' l-isports u l-preżentaturi tal-programmi dwar suġġetti partikulari bħall-informatika, il-moda, il-mużika u l-affarijiet tal-kċina.
- L-użu ta' l-Ingliż huwa mifrux ma' Malta kollha l-aktar fil-gazzetti, imma dan m'għandux idgħajjef l-ilsien nattiv.
- L-użu tal-Malti fl-UE, la Malta ssir membru sħiħ, qed jistenna tittieħed deċiżjoni, imma dokumentazzjoni bil-Malti minn sorsi Ewropej diġa' ġiet ippubblikata.
- Għandu jkun hemm korp professjonali wieħed li jkollu status legali biex jippromovi u jiddefendi l-Ilsien Malti f'fora lokali u internazzjonali. Dan il-korp għandu jkun issapportjat, parti minnu, b'fondi pubbliċi. Il-missjoni tiegħu għandha tkun li:

a. josserva u jevalwa l-istat ta' l-ilsien;
b. jiżviluppa Politika tal-Lingwa għall-Malti; u
ċ. jwettaq u jimmonitorja l-Politika tal-Lingwa.

L-Għaxar Taqsima: Il-Każ għal-Letteratura

- Il-Moviment Qawmien Letterarju tas-Sittinijiet għamel il-letteratura aċċessibbli għall-pubbliku u b'hekk neħħa l-privileġġ li l-letteratura tkun għall-ftit.
- Ebda kittieb f'Malta ma jaqla' l-għajxien tiegħu mill-kitba u kollha kemm huma għandhom xi impjieg ieħor.
- Is-skiet tal-kittieba f'diskussjonijiet pubbliċi fuq problemi politiċi/popolari u kurrenti jemarġina lil-letteratura.
- Il-Kunsill Malti tal-Ktieb għandu:

a. jfassal pjan strateġiku biex itejjeb ix-xorti tal-Ktieb Malti;
b. jħeġġeġ awturi Maltin ġodda biex jippubblikaw xogħolhom;
ċ. jaħdem biex ikun hawn protezzjoni tad-drittijiet finanzjarji u kreattivi tal-kittieba Maltin;
d. jippromulga għarfien nazzjonali tas-siwi kbir tal-letteratura Maltija;

e. jikkoordina mal-Kunsilli Lokali, mad-Dipartimenti tal-Gvern u ma' korpi pubbliċi u privati fl-oqsma ta' l-arti, il-kultura, l-edukazzjoni, il-kotba u l-midja sabiex il-kittieba jiġu megħjuna u jkunu nkuraġġuti biex jippubblikaw xogħlijiethom;
f. japplika t-teknoloġija ta' l-informazzjoni biex jinforma lill-pubbliku dwar il-Letteratura Maltija u l-awturi tagħha, kemm lokalment u barra minn Malta;
ġ. jorganizza u jamministra darba f'sena l-Premju Letterarju u l-Fiera tal-Ktieb;
g. jesplora mezzi lokali u barranin li permezz tagħhom il-letteratura Maltija tista' tilħaq swieq internazzjonali permezz ta' traduzzjonijiet ta' xogħlijiet lokali u barranin.

- Il-letteratura Maltija għandu jkollha promozzjoni permezz ta'

i. aġenzija li tippubblika l-informazzjoni u l-bijografiji bil-Malti u bl-Ingliż u li taċċerta s-suq tal-prodott letterarju lokali;
ii. sosteniment ekonomiku aħjar tal-kittieba billi jinħolqu konċessjonijiet tranżizzjonali, e.g. għotja ta' flus għall-ivvjaġġar u x-xogħol, sabbatikals għall-awturi li jaħdmu u finanzjar għar-riċerka letterarja;
iii. il-ħolqien ta' Assoċjazzjoni ta' Tradutturi;
iv. l-għarfien tal-Letteratura tat-Tfal fuq livell nazzjonali u l-provvediment ta' faċilitajiet biex ikun animat il-kontenut letterarju b'mod dinamiku li jressaq lit-tfal biex ikunu esposti għas-suq b'mod sofistikat;
v. it-twaqqif ta' Kunsill Malti tal-Ktieb li għandu
   a. jinkorpora rappreżentanza mill-Ministeru, mid-Diviżjoni ta' l-Edukazzjon, l-Universit□, l-industrija tal-pubblikazzjonijiet tal-kotba, il-midja, il-libreriji pubbliċi u l-libreriji lokali;
   b. jipprovdi servizz ta' informazzjoni;
   ċ. jgħin awturi ġodda stabbiliti biex jippubblikaw xogħolhom; u
   d. jorganizza *lectures* kommemorattivi u avvenimenti ta' premjijiet letterarji.

Il-Ħdax-il Taqsima: Ġabriet Nazzjonali

- Il-Librerija Nazzjonali ta' Malta (LNM) għandha nuqqas ta' staff tajjeb u professjonali u baġitt ristrett ħafna.
- Minħabba enfasi kbira fuq il-ġbir ta' materjal kontemporanju u qadim għall-Melitensja, il-LNM traskurat ir-rwoli l-oħra li normalment jitwettqu minn libreriji nazzjonali.
- Ir-rwoli prinċipali tal-Librerija Nazzjonali ta' Malta huma li:

a. takkwista, tiġbor u tippriserva għall-posterit□ l-ġabra nazzjonali ta' materjal stampat;
b. takkwista, tiġbor u tippriserva għall-posterit□ ġabra komprensiva ta' manuskritti u materjal mhux ippubblikat ieħor fuq kwalunkwe suġġett minn awturi Maltin, jew xi aspett ta' l-istudji Maltin minn kwalunkwe awtur;
ċ. tippubblika Biblijografija Nazzjonali ta' Materjal Stampat li tkun aġġornata;
d. tipprovdi tmexxija tal-libreriji Maltin f'dak li għandu x'jaqsam ma' priservazzjoni ta' materjal għal-librerija u skemi nazzjonali ta' kooperazzjoni fil-ħidma ta' librar u t-teknoloġija informatika.

- Il-Librerija Nazzjonali ta' Malta għandha bżonn:

a. ristrutturament serju biex issir entita' effiċjenti;
b. tipproduċi Biblijografija Nazzjonali darba f'sena;
ċ. tikkonverti s-sistema li għandha tal-*cards* u l-katalgi u tagħmilhom f'katalgu *on-line*;
d. Sezzjoni ta' Servizzi għall-Qarrejja li tkun rispettabbli;
e. takkwista s-servizzi ta' staff professjonali fil-qasam tar-restawr tal-kotba u l-konservazzjoni tal-kotba;

f. tipprijoritizza l-*microfilming* tal-gazzetti u l-manuskritti;
ġ. Ħanut tal-Librerija li jbiegħ lill-viżitaturi u kollezzjonisti kopji limitati ta' dokumenti storiċi, siltiet minn kotba, CDs u *mementoes* oħra tal-librerija.

- Ir-rwol ewlieni ta' l-Arkivji Nazzjonali huwa li jiġu ppriservati r-rekords ta' l-Istat u jkunu aċċessibbli b'mod raġonevoli għall-pubbliku għal skopijiet ta' riċerka.
- L-Arkivji Nazzjonali jridu:

a. politika pro-attiva li tagħmel kuntatt ma' arkivji oħra biex tipprovdi servizz effiċjenti għall-qarrejja u r-riċerkaturi;
b. staff motivat u mħarreġ professjonalment;
ċ.Sezzjoni ta' Servizzi għall-Qarrejja li tkun rispettabbli;
d. Ħanut ta' l-Arkivji li jbiegħ lill-viżitaturi u kollezzjonisti kopji limitati ta' dokumenti storiċi, siltiet minn fajls, CDs u *mementoes* oħra ta' l-arkivji.

- Il-Libreriji Pubbliċi jgawdu standard għoli ta' effiċjenza u popolarit□ imma jridu:

a. aktar maniġment awtonomu sabiex ikunu pro-attivi fit-tfassil tal-politika;
b. wisgħa għat-tkabbir;
ċ. Ħanut tal-Librerija li jinkludi servizz għat-te u l-kaf□ u xi *snacks*.

- Hemm bżonn ta' bini ġdid għal-librerija u l-arkivji, fejn servizzi u maniġment komuni jkunu jistgħu jinqasmu u l-pubbliku jkun moqdi aħjar. Il-Biblijoteka preżenti ssir Mużew tal-Librerija u l-Arkivji skond kif jixraq lil żmienha u lill-arkitettura.

- L-Universita' ta' Malta għandha tikkontribwixxi għal-Librerija Nazzjonali u l-Arkivji Nazzjonali billi:

a. testendi l-kors għal Diploma ta' Librar għal kors għal grad fil-ħidma ta' librar;
b. tintroduċi kors għal Diploma fl-Arkivji.

- Il-Gvern għandu jikkontribwixxi għal-Librerija Nazzjonali, il-Librerija Ċentrali u l-Arkivji Nazzjonali billi

a. jitlob ċertifikat ta' grad/diploma, skond il-każ, għal impjieg mad-Dipartiment tal-Libreriji u l-Arkivji;
b. jibda jippjana l-bini ta' Ċentru għal-Librerija u l-Arkivji li jkollu fi ħdanu l-Librerija Nazzjonali u l-Arkivji Nazzjonali u l-istaff ikun jista' jinqasam bejn it-tnejn u jkun hemm wisgħa għall-Arkivji u għall-Melitensja;
ċ. jirrevedi l-Att ta' l-Arkivji Nazzjonali ta' l-1990;
d. jirristruttura d-Dipartiment tal-Libreriji u l-Arkivji biex is-Sezzjoni ta' l-Arkivji jkollha l-awtonomija mis-Sezzjoni tal-Libreriji imma xorta jibqgħu taħt direttur wieħed.

It-Tnax-il Taqsima: It-Teatru f'Malta

- Il-biċċa l-kbira tal-Maltin qatt ma marru t-teatru.
- Objettiv ta' politika għat-teatru f'Malta jibqa' r-ri-invenzjoni tat-teatru bħala forza awtentika biex tiddinamizza lis-soċjet□.

- Ir-ripertorju tat-Teatru Manoel huwa kważi nieqes għal kollox minn xogħlijiet ġodda bil-Malti.
- It-Teatru Manoel qed jaħseb kważi esklussivament fi drama dominanti li sikwit ikollha kwalita' dubjuża u jeskludi kważi għal kollox tentattivi ta' esperimentazzjoni.
- It-Teatru Manoel għandu bżonn jerġa' jevalwa l-politika teatrali tiegħu skond standards u normi definiti li jagħtu preferenza lill-attivitajiet teatrali ġodda u eċċitanti, inklużi programmi wiesgħa u involviment tal-Kunsilli Lokali.
- L-għan ta' l-iżvilupp soċjo-kulturali fil-komunit□ huwa li jipprovdi lin-nies kollha bl-opportunita' u l-mezzi għall-espressjoni sostanzjali.
- It-teatru f'Malta għandu jassigura li l-produzzjonijiet ewlenin jiġu esperjenzi vitali u awtentiċi, kemm jekk ikunu bil-Malti jew b'xi lingwa oħra, u li jassumu kwalitijiet kreattivi u tekniċi għoljin.
- It-teatru alternattiv għandu jkun inkuraġġut fi strateġija li tinvolvi programmi wiesgħa għal dawk li huma żvantaġġati kulturalment u għas-setturi tal-komunit□ li jridu attenzjoni speċjali.
- Għandu jkun hemm kollaborazzjoni mill-qrib bejn l-Iskola tad-Drama, it-Teatru Manoel, il-Programm ta' l-Istudji tat-Teatru fl-Universit□, iċ-Ċentru tal-Kreattivit□ f'San Ġakbu, il-Junior College u d-Drama Unit fi ħdan id-Diviżjoni ta' l-Edukazzjoni.
- Iċ-Ċentru tal-Konferenzi f'Dar il-Mediterran għandu jibqa' jiffunzjona bħala ċentru għall-konferenzi u għat-turisti imma għandu wkoll ikollu mezzi biex joħorġuh mill-impass finanzjarju u kulturali li jinsab fih bħalissa.
- It-teatri fl-Istitut Kattoliku fil-Furjana, l-Aurora u l-Astra fir-Rabat Għawdex għandhom ikunu inklużi f'politika ta' teatru nazzjonali f'Malta.
- It-teatru għandu jistabbilixxi kriterji biex jagħmel użu aħjar mix-xandir għal skopijiet ta' suq u diskussjoni b'tali mod li t-teatru jibqa' dejjem fuq l-aġenda tal-pajjiż.
- It-teatru għandu jsawwar rabtiet mal-komunit□ tan-negozju biex jibni sħubija ġdida u jillibera lilu nnifsu mill-problemi endemiċi ta' l-iffinanzjar, mingħajr preġudizzju għall-*grants* uffiċjali li l-gvernijiet rispettivi jikkommettu ruħhom għalihom.
- It-Teatru-fl-Edukazzjoni għandu jkun ċentrali fil-ħajja tat-tfal u ż-żgħażagħ biex it-teatru jħajjar lill-ġenerazzjoni żagħżugħa jinterrogaw is-soċjet□ b'mod regolari, kritiku imma pro-attiv, u jibbenefikaw mill-kuntatti ma' artisti u gruppi barranin fi programm ta' tpartit attiv.
- Hemm bżonn ta' politika kkoordinata li tinkludi bosta mill-monumenti u siti storiċi ta' Malta li jistgħu jkunu postijiet eċċitanti għat-teatru fil-miftuħ.
- It-teatru għandu jkollu programm ta' riċerka kontinwa biex jirrevedi l-istrateġiji kull ħames snin.

It-Tlettax-il Taqsima: Intermezzi Mużikali

- L-objettiv ewlieni huwa li tinħoloq mużika ta' livelli għoljin, kemm jekk tkun tal-banda, tal-kor jew ta' natura klassika.

- L-azzjoni ta' l-istat għandha tikkonċentra fuq programm inklużiv li jinvolvi animaturi individwali, l-iskejjel, u sapport tas-suq għal miżuri ta' żvilupp.
- Il-Mużika-fl-Edukazzjoni għandha tkun aktar ċentrali fil-ħajja tat-tfal u ż-żgħażagħ biex il-ġenerazzjoni ż-żagħżugħa tintegra ruħha aktar fid-dinja tal-mużika minflok ma timita fil-għama l-idoli tal-moda.
- Il-prattika li ġġagħal lill-istudenti jattendu lezzjonijiet tal-mużika, l-aktar għall-ballet, u jinkitbu għall-akkreditazzjoni formali bħala simbolu soċjali, hija dijametrikament opposta għall-perċezzjoni ta' gost kreattiv tal-mużika u l-arti u m'għandhiex tkun inkuraġġuta.
- L-Orkestra Nazzjonali għandha titlaq mill-inklinazzjoni sħiħa tagħha li taħseb biss f'mużika klassika u tieħu l-inizjattivi fil-qasam ta' l-idjomi kontemporanji sabiex l-udjenza tagħha tiżdied b'livelli aktar popolari minflok ma tibqa' taħseb biss f'xi suq ġo xi niċċa.
- L-Orkestra Nazzjonali għandha tkun kostitwita bħala korp professjonali bil-membri tagħha ddedikati għal kollox għall-impenn tagħhom u mhux imxekkla minn arranġamenti privati. Għal din ir-raġuni, il-membri ta' l-Orkestra Nazzjonali għandhom ikunu mħallsa b'mod xieraq u l-Gvern għandu jipprova jattira sħubija privata biex itaffi l-piż finanzjarju.
- L-Orkestra Nazzjonali għandu jkollha post xieraq fejn il-membri jkunu jistgħu jagħmlu l-kunċerti, ir-rappreżentazzjonijiet, ikollhom it-tagħlim u jesibixxu r-riċerka tagħhom f'dak li eventwalment għandu jkun il-Mużew tal-Mużika.
- Il-wirt mużikali ta' Malta għandu jkun ippriservat u ddisseminat kemm hawn Malta u kif ukoll barra.
- Għandha tinfetaħ Skola taż-Żfin mid-Diviżjoni ta' l-Edukazzjoni biex tistimula dan it-tip ta' spettaklu.
- Il-Gvern għandu jinkuraġġixxi bil-qawwi l-futur tal-mużika u ż-żfin billi jissapportja l-artisti, id-diretturi u l-koreografi u billi joħloq kuntest li jwassal għat-taħlit ma' l-artisti barranin.

L-Erbatax-il Taqsima: L-Arti Plastika

- L-arti f'Malta għadha attivita' fuq bażi *part-time*.
- L-artisti Maltin għadhom m'humiex organizzati f'korp wieħed.
- Għandu jkun hemm programm ta' edukazzjoni għall-arti espressiva għat-tfal kollha u, fejn ikun possibbli, għandu jkun hemm il-parteċipazzjoni ta' kull min għandu x'jaqsam permezz ta' *workshops* biex jassiguraw espressjoni kreattiva minn eta' bikrija.
- L-arti viżiva f'Malta qed issofri minn nuqqas ta' flessibilit□: għandu jitwaqqaf minnufih proġett ta' riċerka biex isib strateġija dinamika.
- Il-Kunsill Malti propost għall-Kultura u l-Arti għandu jinstiga attivitajiet rigorużi li jorbtu lill-artisti, bħala individwi u bħala grupp, ma' profil speċifiku biex ikun hemm ambjent proattiv usa'.
- Il-Kunsill Malti propost għall-Kultura u l-Arti għandu jirriċerka u jiskopri sistemi ġodda ta' għajnuna sostenibbli biex jinkuraġġixxi żvilupp effettiv fl-Arti.

- L-edukazzjoni f'Malta għadha nkwadrata f'kuntest strettament akkademiku, bi ftit skop għal żvilupp wiesa' għall-artist, l-aktar fil-qasam viżiv b'orjentament soċjali.
- L-espressjoni artistika qed tinħanaq minn sistema li hija esklussivament iċċentrata fuq il-kisba ta' ċertifikazzjoni formali.
- L-awto-espressjoni kreattiva fost it-tfal sikwit titqies b'suspett, bħala ħaġa irrelevanti u anki perikoluża.
- Il-Kurrikulu Minimu Nazzjonali jenfasizza li l-kreattivit□ tagħti l-ingredjent tal-gost fit-tagħlim u l-istrateġiji tat-tagħlim, u ttaffi l-proċeduri ta' rutina u l-istaġnar.
- L-Iskola ta' l-Arti, istituzzjoni ta' l-Istat, m'għandhiex viżjoni. Lanqas biss toffri kors professjonali xieraq. Għadha tibbaża it-tagħlim fuq kunċetti u valuri qodma u tradizzjonali, tant li l-kors ta' diploma ta' erba' snin m'hu rikonoxxut minn ebda istituzzjoni.
- L-artisti għandhom ikunu involuti f'xogħol tal-komunit□ biex iwittu t-triq għad-diversit□ ta' l-attivit□ kreattiva li tistabbilixxi r-relevanza u l-aċċessibilit□ soċjali tagħhom.
- Is-sistema skaduta ta' patronaġġ ġerarkiku għandha titwarrab biex ikun hemm strateġija li toħloq u żżomm sħubija ġdida bejn l-artisti u l-pubbliku.
- Malta għadha ma ddedikatax mużew għax-xogħlijiet tal-kontemporanji tagħha.
- Malta teħtieġ pjan kulturali biex tikkonċentra r-riżorsi tagħha fl-arti viżiva.
- Għalkemm il-Mużew ta' l-Arti jiffunzjona primarjament bħala servizz edukattiv, ma jaħsibx effettivament fil-viżitatur żagħżugħ għax tentattivi biex jintroduċu animazzjoni interattiva moderna li tinvolvi t-tfal u ż-żgħażagħ sa issa la kienu effettivi u lanqas konsistenti.
- Il-Mużew ta' l-Arti għandu:

a. jieħu l-inizjattiva biex jorganizza programmi wiesgħa b'assoċjazzjoni mal-Kunsilli Lokali;
b. jfittex li jżomm il-ħidma tiegħu b'inizjattivi li jindirizzaw is-suq direttament bil-promozzjoni tal-vantaġġi tiegħu b'mod kreattiv billi jipproduċi materjal dokumentarju awdjo-viżiv, CD-ROMS, prodotti għall-bejgħ, almanakki, kif ukoll spazju għal sessjonijiet animati u interattivi.

- Għandha titwaqqaf Assoċjazzjoni indipendenti ta' mużewijiet li tirrappreżenta l-interessi globali tal-mużewijiet diversi u l-galleriji ta' l-arti f'Malta.

Il-Ħmistax-il Taqsima: Il-Wirt Espressiv

- Malta għandha legat folkloristiku għani.
- Hemm bżonn kbir ta' maniġment espert biex iqajjem l-industrija kreattiva ta' dan il-potenzjal qawwi.
- Għandha titfassal Politika għas-Snajja' lokali fi ħdan l-istruttura soċjo-ekonomika kontemporanja.
- Il-Villaġġ tas-Snajja' f'Ta' Qali għandu jissebbaħ u jkollu servizzi personali biex isir Mużew Folkloristiku ħaj.
- In-nies tas-snajja' għandhom ikunu ffinanzjati sostanzjalment fuq bażi ta' *short term* sakemm iqumu fuq saqajhom ekonomikament u jkunu jistgħu isostnu

lilhom infushom, biex ma jkollhomx għalfejn jaqilbu għall-importazzjoni u d-distribuzzjoni ta' l-imitazzjonijiet.

- L-iskejjel iridu jinkuraġġixxu l-kreattivit□ fid-disinn u l-manifattura tas-snajja' biex iqajmu s-snajja' l-antiki u jinkuraġġixxu l-ġenerazzjonijiet li ġejjin ħalli jaqbdu s-snajja' almenu bħala ħidma *part-time*.
- Il-folklor f'Malta nstab li huwa investiment turistiku qawwi.
- Il-folklor qed jitqies bħala potenzjal ta' dħul u ġeneratur għall-impjiegi.
- L-interess fil-qawmien ta' strumenti etniċi Maltin qed jikseb objettivi wiesgħa, l-aktar minħabba li qed jinvolvi l-kompożituri u l-mużiċisti żgħażagħ.
- Bi sponsors prestiġjużi li qed jgħinu l-Festivals tal-Folk, l-għejun tal-midja u dawk tar-reklamar qed ikollhom impatt qawwi fuq il-folklor Malti.
- L-Awtorit□ Turistika qed timxi fuq politika li tlaqqa' alleanzi ma' organizzazzjonijiet non-governattivi u gruppi interessati oħra li huma impenjati f'inizjattivi tal-wirt.
- Bit-turiżmu bħala fattur ewlieni, il-folklor Malti jista' jsibha possibbli li jkollu għeruqu jieħdu l-ħajja minn termini ekonomiċi.
- Il-folklor Malti huwa soġġett għall-esplojtazzjoni għax m'hemmx struttura xierqa f'Malta biex tissalvagwardja d-drittijiet intellettwali/artistiċi, u din il-problema trid tkun indirizzata.
- Malta għandha tibda tieħu parti attiva f'konvenzjonijiet internazzjonali li jiddiskutu miżuri għall-ħarsien u l-iżvilupp tal-ħajja fiżika folk, drawwiet soċjali folk, rappreżentazzjonijiet folk u arti orali/letterarja/ verbali.

Is-Sittax-il Taqsima: Ix-Xandir Pubbliku

- Minħabba t-televixin id-divertiment fid-dar huwa l-aktar wieħed popolari f'Malta għalkemm kien hemm tnaqqis fin-numru ta' telespettaturi.
- Il-kwalita' fil-produzzjonijiet lokali qatt ma ttieħdet bis-serjet□.
- Ix-xandir f'Malta jiddependi ħafna fuq preżentazzjonijiet tad-dilettanti bbażati l-aktar fuq l-istint u mhux fuq għarfien ta' grammatika tat-televixin.
- Ix-xandir f'Malta huwa mgħobbi wisq għall-udjenza żgħira li għandu, bil-konsegwenza li l-kontenut, il-forma u l-kwalit□ teknika qed ibatu ħafna.
- L-istrutturi preżenti tax-xandir jeħtieġu jkunu aġġornati biex jaqdu l-pubbliku futur.
- Il-pubbliku għandu t-tendenza jagħżel il-gost u l-programmi trivjali għax in-nies iġibu ruħhom bħala konsumaturi aktar milli bħala sostenituri ta' prinċipji.
- Ix-xandir f'Malta huwa ssussidjat bil-qawwi jew mill-Gvern, jew mill-partiti politiċi jew mill-Knisja.
- Il-monopolju ta' l-Istat fix-xandir f'Malta huwa pprojbit permezz ta' l-Att tax-Xandri 1991 li tiggarantixxi li, skond sezzjoni 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, ikun hemm il-libert□ ta' l-espressjoni; il-libert□ ta' l-espressjoni tfisser "pluraliżmu fix-xandir... mingħajr interferenza fil-komunikazzjoni ta' l-ideat".
- L-għoti tal-libert□ tal-kelma fix-xandir żied l-istennijiet pubbliċi biex il-pubbliku jieħu l-valur ta' flusu fix-xandir.

- Ix-xandir pubbliku, għalhekk, għandu l-obbligu li jipproduċi programmi edukattivi biex jissodisfa s-sussidju tiegħu u l-programmi divertenti biex jattira telespettaturi u reklami u ma jħallihomx imorru f'xi stazzjon ieħor.
- Ix-xandir pubbliku għadu mhux qed jaqdi lil kulħadd.
- Hemm bżonn ta' tisħiħ ta' divertiment attiv u parteċipatorju anki fuq ix-xandir pubbliku.
- Irid ikun hemm skema ta' promozzjoni ta' xandir kulturali biex tgħin għaqdiet jew individwi jfasslu kontenut alternattiv.
- Materjal tax-xandir importat jiddependi ħafna fuq l-industrija tad-divertiment bil-lingwa Ingliża. Id-doppjaġġ għall-ilsien nattiv huwa limitat ħafna u jintuża biss għad-dokumentarji.
- Irid jitwaqqaf Istitut Nazzjonali għal Awdjo Viżjoni biex ikun maħżen nazzjonali għall-materjal tar-radju u t-televixin lokali.
- L-għan tax-xandir pubbliku huwa li jipprovdi lill-udjenza bl-aħjar informazzjoni, edukazzjoni u divertiment waqt li fl-istess ħin joffri spazju għal talenti li jippromovu l-identita' nazzjonali u valuri soċjo-kulturali.

Is-Sbatax-il Taqsima: Żgħażagħ għall-Kultura

- Iż-żgħażagħ qed jitħassbu dwar il-fatt li l-globalizzazzjoni qed tiknes l-aspirazzjonijiet ideoloġiċi u tibdilhom b'miżuri uniformi bbażati biss fuq kriterji ekonomiċi.
- L-objettiv għaż-żgħażagħ għandu jkun li jħaffef id-diskussjoni reġjonali, nazzjonali u internazzjonali fuq il-provvediment għall-iżvilupp kulturali u kreattiv taż-żgħażagħ kemm ġewwa u kif ukoll barra l-edukazzjoni formali, biex

1. jistimula n-*networking*, it-twaqqif ta' sħubija u t-tpartit ta' l-informazzjoni bejn organizzazzjonijiet governattivi u non-governattivi;
2. jidentifika u jinkuraġġixxi prattika tajba fil-qasam ta' l-edukazzjoni ta' l-arti.

- Dawn l-objettivi jiddependu fuq

a. fatturi li jaffettwaw il-parteċipazzjoni taż-żgħażagħ fil-programmi artistiċi u kulturali;
b. għarfien interkulturali u diversita' kulturali;
ċ. għarfien aktar fil-fond tar-rwoli tal-provvedimenti kulturali għaż-żgħażagħ;
d. tħarriġ ta' artisti u għalliema li jridu jaħdmu maż-żgħażagħ;
e. strutturi ġodda li jippermettu liż-żgħażagħ u l-arti joqorbu lejn xulxin.

- Id-dimensjoni Ewropea li tippromovi proċess attiv ta' komunikazzjoni u interazzjoni bejn il-kulturi biex kulħadd jistagħna, għandha tiġi addottata fil-kurrikula ta' l-iskejjel fid-dixxiplini kollha biex ikun hemm edukazzjoni interkulturali.
- L-orjentazzjoni tal-mod ta' għajxien fost iż-żgħażagħ tbegħedhom mill-ideat konvenzjonali tal-kultura.
- L-arti tradizzjonali għandha sehem ċkejken fil-ħajja taż-żgħażagħ.
- Id-divertiment taż-żgħażagħ għandu l-popolarit□ tiegħu.

- Il-kultura bażika taż-żgħażagħ hija marbuta ma' l-espressjoni popolari.
- L-idea taż-żgħażagħ fuq il-kultura hija marbuta mal-mużika rrekordjata, max-xbihat tat-televixin u l-vidjo, mal-prodotti maħduma mekkanikament, moda mgħaġġla, divertiment *live*, informazzjoni diġitali, ikel ta' malajr, vjaġġar, attivita' sesswali ħielsa, kożmetiċi u prodotti addittivi.
- Il-lingwa taż-żgħażagħ sikwit ikollha kodiċi u konverżazzjonijiet bla strutturi u ż-żgħażagħ jiddikjaraw ruħhom fuq dawn il-prinċipji u jikkundannaw mudelli konvenzjonali.
- L-isfida tal-lum hija kif se nidderieġu l-ħeġġa kbira u l-enerġija anarkika taż-żgħażagħ lejn interazzjoni soċjali pożittiva.
- It-tfassil tal-politika x'aktarx tintgħamel minn nies li jkunu mbegħdin mill-kultura kummerċjali awtentika taż-żgħażagħ. Għalhekk, l-azzjoni parteċipatorja taż-żgħażagħ, ukoll madwar il-mejda tad-diskussjoni, għandha tippromovi l-proċess attiv tal-komunikazzjoni u l-interazzjoni bejn il-kulturi biex jistagħna kulħadd.
- Iż-żgħażagħ iridu jakkwistaw awto-identit□ u maturit□ u għalhekk għandhom jingħataw il-libert□ ta' spazji awtonomi u kuntatti tajba ma' l-adulti li jafdaw.
- Il-kultura Mediterranja prevalenti tal-familja nukleari għadha toffri ħafna protezzjoni liż-żgħażagħ Maltin.
- L-attitudnijiet kemxejn mgħawġa taż-żgħażagħ f'Malta juru nuqqas kospikwu ta' impenji u valuri kritiċi.
- Is-soċjalizzazzjoni u l-parteċipazzjoni li m'humiex nieqsa minn fost iż-żgħażagħ Maltin, għandhom ikunu inkuraġġuti għax jipprovdu aċċess għar-responsabilit□, status soċjali u opportunit□ biex l-iżvilupp personali jkun ikkontrollat.
- Iż-żgħażagħ għandhom ikunu mismugħa u meqjusa f'kull aspett jew possibilita' ta' l-iżvilupp soċjali.
- Iż-żgħażagħ għandhom ikunu mgħallma biex ikunu kreattivi ħalli jiżviluppaw fondi u riżorsi ġodda.
- L-Istat għandu jaċċetta li ż-żgħażagħ jistgħu jintlaħqu mhux bilfors bl-edukazzjoni imma permezz ta' attivitajiet kreattivi li jinvolvu l-aspett ekonomiku.

It-Tmintax-il Taqsima: Id-Dijaspora

- Iċ-ċokon ta' Malta u l-popolazzjoni relattivament kbira tagħha sfurzaw bosta Maltin biex isiefru u jsibu l-għajxien tagħhom x'imkien ieħor.
- L-għeruq Maltin jestendu 'l bogħod u fil-wisgħa f'bosta pajjiżi u l-lingwa Maltija hija mitkellma, ukoll f'xi għamla djalettali tagħha, minn bosta gruppi etniċi ta' dixxendenza Maltija.
- Għandhom jinżammu rabtiet qawwijin mal-gruppi etniċi ta' Maltin permezz ta' l-ambaxxati u l-konsli, permezz ta' sussidju finanzjarju u inkuraġġiment ta' turiżmu kulturali fost il-ġenerazzjonijiet sussegwenti ta' emigranti Maltin.
- Il-Kummissjoni tal-Maltin Imsifrin (1989) u l-Liġi li ġiet wara ħolqu rabta effettiva bejn l-emigranti Maltin u l-Gvern Malti u l-emigranti Maltin ingħataw iċ-ċittadinanza doppja.

- Fl-aħħar tad-disgħinijiet id-dritt għaċ-ċittadinanza doppja ġie estiż għal ulied l-emigranti Maltin.
- Irid ikun hemm politika multi-kulturali biex jibdew miżuri edukattivi kontra d-diskriminazzjoni razzjali li fl-imgħoddi kienet ftit imma li issa qed tiżdied.
- Għandu jkun hemm politika biex nattiraw it-turiżmu reliġjuż lejn Malta, niġbdu l-Insara biex iżuru postijiet ta' attrazzjoni sagra f'Malta.
- Il-Programm ta' Roots li twaqqaf mill-Ministeru tat-Turiżmu b'kollaborazzjoni mal-Ministeru ta' l-Edukazzjoni jrid jissaħħaħ biex jilħaq aktar gruppi etniċi ta' dixxendenza Maltija.
- Il-lingwa Maltija trid tissaħħaħ, l-istudju tagħha jrid ikun aktar ippopolarizzat u ddemokratizzat, u l-gruppi etniċi Maltin irid ikollhom għajnuna biex jitgħallmu l-Malti.
- It-tixrid ta’ l-edukazzjoni tal-kultura ta’ missirijiethom fost it-tieni ġenerazzjoni u ta’ warajha ta’ emigranti Maltin għandha sservihom ta’ għajnuna biex jistabbilixxu ruħhom fil-komunit□.
- Il-ġrajja ta' l-emigrazzjoni Maltija għandha tkun parti integrali ta' l-istudju ta' l-istorja Maltija.
- Għandu jinfetaħ Mużew ta' l-Emigrazzjoni biex jikkommemora l-eluf ta' Maltin li ħallew xtutna biex ifittxu għajxien barra minn Malta u biex nirrekordjaw l-esperjenzi ta' l-emigranti Maltin barra u ta' l-emigranti barranin f'Malta permezz ta' l-istorja.

SINOPSIS TAL-POLITIKA KULTURALI

L-Objettivi Ewlenin

- Malta tħaddan politika kulturali li tagħfas fuq parteċipazzjoni wiesgħa, mhux fuq konvenzjoni settorjali u vertikali.
- Il-politika kulturali miftuħa ta' Malta tagħti importanza lill-kulturi l-oħra kollha.
- Malta tippromovi b'mod attiv il-kooperazzjoni kulturali internazzjonali b'attenzjoni speċjali fuq il-kulturi Ewro-Mediterranji.
- Malta tippreserva l-arti tradizzjonali.
- Malta tipprattika politika ta' aċċess ħieles u inklużiv għall-kultura.
- Malta għandu jkollha fiduċja fid-dritt ta' aċċess ħieles għall-kultura u għall-espressjoni kreattiva
- F'Malta, il-Gvern Ċentrali, waqt li jżomm l-obbligu li jgħin fil-programmi kulturali, għandu jirtira għal qagħda li minnha ma jkollux wisq influwenza ħalli l-komunit□ ssir il-protagonista u l-promutur aħħari.
- Se jkun hemm transfer mill-kunċett deterministiku tas-sussidju għal wieħed ta' investment, sapport attiv, sħubija vijabbli u xiri ta' servizzi.
- Malta ssegwi politika kulturali li temmen fid-devoluzzjoni tal-poter, biex il-Kunsilli Lokali, l-organizzazzjonijiet non-governattivi u l-individwi jsiru parti minn programm nazzjonali miftuħ li joħloq u jiżviluppa l-attivit□ kulturali.
- Malta tqis il-kultura ħajja bħala moviment li jirridirieġi lilu nnifsu minn medda soċjali dejqa għal medda wiesgħa, f'ċelebrazzjoni ta' kreattivit□, poter, inklużjoni u bidla.

L-Ewwel Taqsima: It-Teorija Kulturali

- Malta tiddemokratizza l-kultura sabiex dak kollu li jwassal għal xi żvantaġġ kulturali jkun innewtralizzat.
- Malta tuża l-inizjattiva kultural bħala katalista, biċċa għodda ta' setgħa biex tkisser iċ-ċiklu li jwassal għal xi żvantaġġ kulturali.
- Malta tirsisti għal sħubija kulturali Ewro-Mediterranja li tippromovi spazju kulturali Ewro-Mediterranju.

It-Tieni Taqsima: Is-Sinjali Kulturali Maltin

- Il-ħarsien tal-wirt antik jibqa' wieħed mill-għanijiet ewlenin tal-politika kulturali ta' Malta.
- Fejn ikun possibbli, siti tal-wirt isiru sostenibbli tagħhom infushom. Għal dan il-għan, is-siti tal-wirt ikunu fdati lil sieħba kulturali u organizzazzjonijiet non-governattivi kemm għall-maniġment/manutenzjoni effettiv u kemm bħala postijiet li għalihom ikun hemm assigurati l-aċċess u l-parteċipazzjoni.

- Ir-reliġjon li kienet ta' importanza kbira biex tonqox l-identit□ Maltija, għandha tkompli titqies bħala punt ewlieni ta' referenza f'kull studju ta' politika kulturali f'Malta.
- Il-midja titqies fattur importanti fit-tkabbir ta' valuri nazzjonali f'kuntest soċjali li qed jinbidel.
- It-turiżmu, kolonna importanti fl-ekonomija Maltija, jitqies sors qawwi li jassorbi bosta ħaddiema kulturali.
- Il-promozzjoni tal-kultura f'Malta għandha tkun ħielsa minn tendenzi elitisti u għandha tħajjar xejriet demokratiċi u estiżi.
- Il-kontribuzzjoni kbira li taw l-organizzazzjonijiet non-governattivi għall-konservazzjoni u l-priservazzjoni tal-wirt kulturali ta' Malta jkun rikonoxxut, fejn possibbli, billi dawn f'komunjoni mal-Kunsilli Lokali jsiru sieħba kulturali fil-maniġment/manutenzjoni tas-siti tal-wirt.
- Il-Kunsilli Lokali jkunu inkuraġġuti u anki mħeġġa sabiex isiru sieħba kulturali li jaħdmu b'kollaborazzjoni ma' organizzazzjonijiet non-governattivi biex jimmaniġġjaw/iżommu effettivament is-siti tal-wirt fl-inħawi tagħhom.

It-Tielet Taqsima: Żminijiet ta' Bidla

- Politika kulturali għal Malta tbiddel l-attitudni Maltija ta' standardizzazzjoni f'waħda ta' valuri kritiċi u tħassib attiv.
- L-objettivi kulturali ta' Malta jkunu:

1. l-istudju tal-bżonnijiet bażiċi u l-valuri;
2. maniġment effiċjenti ta' l-industrija kulturali; u
3. il-kisba tar-realtajiet soċjo-kulturali, jiġifieri l-parteċipazzjoni, il-kreattivit□ u l-ugwaljanza.

- Il-kwalitajiet għonja u distintivi ta' l-identit□ Maltija se jinxterdu fost il-poplu kollu u jkunu trażmessi bħala definizzjoni ta' l-identit□ tal-gżira f'kuntest Ewro-Mediterranju.
- Il-potenzjal tar-rwol ta' l-arti kreattiva bħala valur intrinsiku u li xejn ma jista' jeħodlu postu f'dak li għandu x'jaqsam mas-setgħa taċ-ċittadini, inklużi ż-żgħażagħ, se jiġi rrikonoxxut u msaħħaħ.
- Dawk il-kawżiet li jwasslu għal tiċħid kulturali se jkunu nnewtralizzati.
- Malta tistenna li l-artisti, l-intellettwali u l-ħassieba qawwijin tagħha jesploraw l-impuls kreattiv u kollettiv tal-poplu kollu.
- Malta se tiżviluppa strateġija kulturali orizzontali li twassal għad-devoluzzjoni tas-setgħa kreattiva, tinkuraġġixxi sħubija olistika, tingħaqad ma' atturi ewlenin fl-iżvilupp tal-komunit□ u tiffoka fuq awtoritajiet reġjonali u lokali.
- Il-kreattivita' kulturali se tintuża bħala katalista u bħala strument iffortifikat biex tkisser iċ-ċiklu ta' falliment fil-valuri.
- Il-modernizzazzjoni u l-animazzjoni popolari tal-mużewijiet u s-siti, kif ukoll inizjattivi li jinvolvu sħubija mas-settur privat, se jkollhom post prominenti fuq l-aġenda tal-kultura nazzjonali.
- Malta se tassigura li l-fondi barranin li jistgħu jinkisbu, bħall-programmi *Media Plus* u *Culture 2000* ta' l-UE, jintużaw fl-aħjar interess tal-wirt kulturali Malti.

Ir-Raba' Taqsima: Soċjo-Ekonomija Kulturali

- Politika kulturali għal Malta taħseb fil-ħtieġa li timmodernizza, tkun interattiva, tinfetaħ għall-globalizzazzjoni u l-għarfien li hemm bżonn ta' standards ta' għajxien aħjar.
- Politika kulturali għal Malta tbiddel l-omaġġ lejn dak li hu stabbilit ma' inkuraġġiment biex wieħed ikollu ħila jivvinta fl-arti, u fl-istess ħin tagħraf il-profil li qed jixref tal-kunċett ġdid tal-ħaddiem kulturali.
- Politika kulturali tagħraf il-bżonn immedjat għal taħriġ professjonali fil-qasam tal-Maniġment Kulturali.

Il-Ħames Taqsima: L-Aġenda Nazzjonali

- Jitwaqqaf Kunsill Malti għall-Kultura u l-Arti bħala korp awtonomu biex jippromovi u jimplimenta l-politika kulturali fl-ispirtu tad-direzzjoni tal-Gvern.
- Il-Kunsill Malti għall-Kultura u l-Arti jkollu

    a. rwol ta' tfassil ta' politika strateġika, u
    b. rwol ta' evalwazzjoni li timmonitorja u tassigura l-kwalit□.

- Iċ-Ċentru għall-Kreattivit□ fil-Kavallier ta' San Ġakbu jagħraf l-interkonnessjoni kruċjali bejn l-arti u l-edukazzjoni u l-bżonnijiet ta' dawk li huma żvantaġġati kulturalment billi jikkontribwixxi għas-sensitivita' u l-ġid kulturali tal-poplu kollu u mhux ta' xi settur/i preferenzjali.
- Iċ-Ċentru għall-Kreattivit□ jibni sħubija ġdida li tista' tkun paradimma għal sapport korporattiv għall-kultura u l-arti.

Is-Sitt Taqsima: It-Turiżmu Kuntestwali

- Programm kulturali għat-turiżmu jistabbilixxi lil Malta bħala post li jiġbdek bit-titjib li fih, b'aktar kreattivit□ u bl-iżvilupp ta' l-identit□ fir-Reġjun tal-Mediterran.
- L-istudenti Maltin jiġu mgħallma dwar il-wirt kulturali ta' Malta u l-bżonn biex nippromovuh u nipproteġuh bħala valur intrinsiku u turistiku.
- Jinbena programm ta' avvenimenti kulturali/turistiċi li jkunu inventivi, biex jimmotiva lill-artiġjani, l-għannejja, il-mużiċisti, iż-żeffiena u nies oħra kruċjali għall-industrija tas-servizzi, u jistimula u jkabbar l-industrija tat-turiżmu.
- Tinbena politika aggressiva għall-preservazzjoni ta' postijiet ta' wirt f'Malta, inklużi skemi li jinvolvu lit-tfal u liż-żgħażagħ.
- Titwaqqaf Aġenzija ta' Ħidma magħrufa bħala Wirt Malta li tiddaħħal fi struttura legali biex, fost oħrajn, tikkonserva, tirrestawra, tamministra u timmaniġġja s-siti tal-wirt kulturali.
- Bini storiku ewlieni li bħalissa qed jintuża bħala uffiċini tal-Gvern jitbattal u jkun offrut għall-attrazzjoni turistika.
- Il-potenzjal ta' Malta għat-turiżmu devozzjonali/reliġjuż ikun żviluppat.

Is-Seba' Taqsima: Ir-Ritwal Pubbliku

- Ir-ritwali pubbliċi jieħdu dimensjoni oħra billi jingħaraf l-użu ekonomiku tagħhom u permezz ta' l-attrazzjoni tagħhom għall-viżitaturi lokali u barranin.
- Iċ-ċelebrazzjonijiet folkloristiċi ikollhom il-kreattivit□ u l-perspettiva u jiġu ggwidati biex jutilizzaw eżempji ovvji tal-kultura etnika Maltija.
- Il-Karnival jerġa' jitqajjem bil-karattru li kellu qabel, jinxtered ma' l-irħula bil-għajnuna tal-Kunsilli Lokali u jittella' bħala attrazzjoni kulturali għan-nies tal-lokal u t-turisti, filwaqt li jżomm l-ispontanjet□ meħtieġa għal ċelebrazzjoni bħal din li trid tkun awtentika b'mod popolari.
- Ikun hemm inkuraġġiment biex jintroduċu l-element satiriku fil-Karnival, biex jerġgħu jinħatfu l-kwalitajiet essenzjali ta' l-avveniment u titnaqqas it-tensjoni fil-polarizzazzjoni politika ta' Malta.
- Jinbena Villaġġ tal-Karnival li fih jiħbor lil dawk li jaħdmu l-karrijiet, mużew tal-Karnival, ħanut tas-suveniers u kafetterija.
- Jitqajmu l-festi tradizzjonali biex jikkonsolidaw l-għeruq Maltin, isaħħu l-Ilsien Malti u jgħaqqdu lin-nies permezz ta' l-identit□ u s-sens li huma jagħmlu sehem minn komunit□.
- Titħeġġeġ ġibda lejn is-snajja' awtentiċi Maltin, l-aktar permezz tal-Kunsill Malti tas-Snajja' li jipprova jqajjem apprezzament regolari, promozzjoni u kontroll tas-snajja' Maltin.
- Jiżdiedu l-istudji professjonali fl-espressjoni u d-diffużjoni ta' l-etnografija Maltija.
- Tiġi inkuraġġuta r-riċerka u jinkiseb parir professjonali f'dak li għandu x'jaqsam ma' wirt u attivita' indiġena f'Malta.
- Jingħarfu u jkunu promossi rabtiet bejn l-għeruq etnografiċi nattivi fil-kuntest Mediterranju.
- Jitwaqqaf Istitut tal-Folklor Malti biex:

(a) iservi ta' ispirazzjoni u katalista għat-tmexxija fir-riċerka etnografika serja fl-ibliet u l-irħula rispettivi;
(b) jaqbad proġett mifrux man-nazzjon dwar Ġabra ta' Tifkiriet Ħajja biex jirrekordja t-tifkiriet tax-xjuħ tagħna;
(ċ) jagħraf l-istint naturali tan-nies fiċ-ċelebrazzjonijiet tat-triq;
(d) jagħti ħajja ġdida liċ-ċelebrazzjonijiet tat-triq;
(e) jassigura li l-Karnival iżomm l-elementi "provokattivi" u "sovversivi" tiegħu billi jinkuraġġixxi għamliet satiriċi.

- L-interessi ta' l-artiġjani li jidhru taħt l-arti, is-snajja', il-kummerċ u l-industrija meqjusin bħala snajja' Maltin ikunu ssalvagwardjati u promossi l-aktar meta l-Kunsill Malti tas-Snajja' jibda jiffunzjona.

It-Tmien Taqsima: L-Istruttura tal-Wirt

- Il-pajsaġġ Malti jkun imħares u kkonservat.

- Iċ-Ċentru Malti tar-Restawr isir l-aġenzija nazzjonali ta' Malta għall-konservazzjoni u t-taħriġ professjonali tar-restawraturi.
- Il-Mużewijiet, minn sempliċi attrazzjoni turistika, isiru *facilitators* edukattivi ewlenin fejn il-viżitaturi jkejlu ruħhom mal-ġid vast tal-għerf u l-kulturi.
- Il-wirt ta' Malta jitqies bħala prodott li jrid investiment xieraq, inklużi programmi ta' għarfien edukattiv u involviment pubbliku.
- Tkun introdotta struttura leġislattiva ġdida li tinvolvi għadd ta' istituzzjonijiet ġodda u politika fiskali innovattiva biex tlaħħaq mal-problemi kontemporanji fis-settur tal-wirt Malti.
- Tinstab sħubija mas-settur privat biex jiffinanzja parzjalment proġetti għat-tempji. Il-Gvern jibqa' jżomm is-sovrantendenza fuq is-siti kollha tal-wirt, filwaqt li s-settur privat bl-involviment ta' organizzazzjonijiet non-governattivi u l-Kunsilli Lokali, jieħu ħsieb it-tempji u siti oħra. Kumitat ta' Garanzija għandu jinstiga azzjoni u jimmonitorja l-progress.

Id-Disa' Taqsima: Lingwa għal Poplu

- Ikunu mmonitorjati l-idjosinkrasiji fl-użu ta' l-Ilsien Malti fix-xandir permezz ta' taħriġ xieraq fit-taħdit u l-kitba bil-Malti fost in-nies tal-midja u x-xandir.
- Isir kull sforz biex il-Malti jsir wieħed mil-lingwi uffiċjali ta' l-UE f'każ li Malta ssir membru sħiħ.
- Jitwaqqaf korp professjonali wieħed li jkollu status legali biex jippromovi u jiddefendi l-Ilsien Malti f'fora lokali u internazzjonali. Il-missjoni tiegħu tkun li:

a. josserva u jevalwa l-istat ta' l-ilsien;
b. jiżviluppa Politika tal-Lingwa għal Malta; u
ċ. jwettaq u jimmonitorja l-Politika tal-Lingwa.

L-Għaxar Taqsima: Il-Każ għal-Letteratura

- Il-Letteratura Maltija jkollha parti essenzjali fil-kunċett kurrenti ta' l-identita' u l-identifikazzjoni tad-diversit□.
- Il-kittieba Maltin jiġu mħajra jipparteċipaw f'dibattiti pubbliċI biex il-Letteratura Maltija titpoġġa fix-xena dominanti.
- Il-letteratura tat-tfal tkun rikonoxxuta fuq il-livell nazzjonali u jkun hemm faċilitajiet li janimaw il-kontenut letterarju b'mod dinamiku li jikkorrispondi ma' l-espożizzjoni sofistikata tat-tfal għas-suq.
- Il-letteratura Maltija jkollha promozzjoni billi titwaqqaf aġenzija li tippubblika l-informazzjoni u l-bijografiji bil-Malti u bl-Ingliż u li taċċerta s-suq tal-prodott letterarju lokali.
- Jitjieb is-sosteniment ekonomiku tal-kittieba billi jinħolqu konċessjonijiet tranżizzjonali, bħal ngħidu aħna għotja ta' flus għall-ivvjaġġar u x-xogħol, sabbatikals għall-awturi li jaħdmu u finanzjar għar-riċerka letterarja;
- Titwaqqaf Assoċjazzjoni ta' Tradutturi biex tinkuraġġixxi traduzzjonijiet għall-Malti u mill-Malti, u b'hekk tipprovdi għal attivit□ kross-letterarja.

- Il-Kunsill Malti tal-Ktieb jgħaqqad id-diversi interessi fil-Lingwa Maltija, jinkuraġġixxi l-pubblikazzjoni ta' kotba bil-Malti, l-aktar billi jgħin lil awturi ġodda biex jistampaw xogħolhom, u jikkoordina mal-Kunsilli Lokali biex japplikaw it-teknoloġija moderna ta' l-informazzjoni ħalli jippopolarizzaw il-ktieb Malti u jorganizzaw *lectures* ta' tifkiriet u avveniment ta' premjijiet letterarji.

Il-Ħdax-il Taqsima: Ġabriet Nazzjonali

- Ikun hemm Kors ta' Diploma fl-Arkivji fl-Universit□ ta' Malta.
- Il-Kors ta' Diploma għal-Librar fl-Universit□ jkun estiż għal kors li jwassal għal kwalifika ogħla fis-suġġett.
- Kwalifika akkademika fix-xogħol ta' Librar u Arkivji, skond il-każ, tkun obbligatorja għall-impjegati tad-Dipartiment tal-Libreriji u l-Arkivji.
- Il-Librerija Nazzjonali ta’ Malta (LNM) issir “librerija mingħajr ħitan” billi:

1. tipprovdi rabtiet konnettivi ma’ katalgi oħra madwar id-dinja;
2. toffri servizzi wiesgħa tal-librerija u ta’ l-arkivji, toffri *web sites* u tagħti aċċess għall-katalgu u r-riserva ta’ servizzi permezz ta’ l-internet.

- Ikun hemm ristrutturament tad-Dipartiment tal-Libreriji u l-Arkivji biex isir Aġenzija ta' Ħidma b'entit□ statutorja indipendenti bil-Librerija Nazzjonali u l-Arkivji Nazzjonali ta’ Malta (ANM) jkollhom maniġment separat imma jaqsmu l-istess servizzi u faċilitajiet.
- Isiru bosta riformi oħra fil-Librerija Nazzjonali u l-Arkivji Nazzjonali la titwaqqaf din l-A ġenzija ta' Ħidma.
- Jinfetaħ Servizz għall-Fergħat tal-Librerija f’kull Kunsill Lokali li għad m’għandux librerija.
- Il-Librerija Pubblika Ċentrali (LPĊ) timmira għaż-żgħażagħ ta’ bejn is-16 u l-35 u tħajjarhom jinqdew aktar bis-servizzi tagħha permezz ta’ provvediment ta’ prodotti u servizzi li jappellaw għalihom.
- L-ANM jqegħdu ruħhom f’qagħda li jagħmlu sħab ma entitajiet kummerċjali interessati fir-riproduzzjoni ta’ materjal rari għall-konsum lokali u turistiku.
- Fil-Librerija Ċentrali jsiru r-riformi li ma jistgħux isiru taħt is-sistema preżenti, la titwaqqaf l-Aġenzija ta' Ħidma.
- Jinsab is-sit għall-bini l-ġdid ta' Librerija u l-Arkivji u jkun ippjanat biex ikun hemm servizzi u maniġment komuni u l-pubbliku jkun moqdi aħjar.
- Il-Biblijoteka ssir Mużew tal-Libreriji u l-Arkivji kif jixraq lil żmienha u l-arkitettura tagħha.

It-Tnax-il Taqsima: It-Teatru f'Malta

- It-Teatru Manoel jingħata status legali sħiħ.
- It-teatru f'Malta jibqa' r-ri-invenzjoni tat-teatru bħala forza awtentika biex jintrabat mas-soċjet□ u r-realtajiet kontemporanji tagħha.

- It-Teatru Manoel jingaġġa drammaturgi ġodda, jinstiga idjoma ġdida u xejriet ġodda, anki tekniċi, filwaqt li jwettaq programm wiesa' biex ixerred l-avveniment teatrali fost il-poplu.
- Istituzzjonijiet bħat-Teatru Manoel u ċ-Ċentru ta' Kreattivit□ f'San Ġakbu jistabbilixxu kollaborazzjoni mill-viċin ma' l-Iskola tad-Drama, il-Programm ta' l-Istudji Teatrali fl-Universit□, il-Junior College, u d-Drama Unit, u fl-istess ħin isawru rabtiet ma' ċentri drammatiċi barra minn Malta.
- It-teatri fl-Istitut Kattoliku fil-Furjana, l-Aurora u l-Astra fir-Rabat Għawdex ikunu inlużi f'politika ta' teatru nazzjonali f'Malta.
- It-Teatru-fl-Edukazzjoni jkun ċentrali fil-ħajja tat-tfal u ż-żgħażagħ biex jinterrogaw is-soċjet□ b'mod regolari u pro-attiv.
- It-Teatru f'Malta jassigura li l-produzzjonijiet ewlenin jirriflettu esperjenzi vitali u awtentiċi biex jitkabbru kemm jista' jkun it-talenti ta' kittieba, artisti u tekniċi.
- It-teatru alternattiv ikun inkuraġġut fi strateġija li tinvolvi programmi wiesgħa għal dawk li huma nieqsa kulturalment u għas-setturi tal-komunit□ li jridu attenzjoni speċjali.
- L-esperjenza tat-teatru tkun offruta kreattivament lil dawk b'diżabilit□ u tinkludi programmi ta' terapija bid-drama.
- It-teatru jitpoġġa dejjem fuq l-aġenda tal-pajjiż permezz ta' użu aħjar tal-mezzi tax-xandir biex jinħoloq forum dwar realtajiet attwali.
- It-teatru jsawwar rabtiet mal-komunit□ tan-negozju biex jibni sħubija ġdida li tagħmlu sostenibbli.
- It-teatru Malti jkun esportat biex ikun hemm rapprżentanza f'festivals, avvenimenti u fora barranin.
- Iċ-Ċentru tal-Konferenzi f'Dar il-Mediterran jibqa' jiffunzjona bħala ċentru għall-konferenzi u għat-turisti imma jkollu mezzi biex joħorġuh mill-impass finanzjarju u kulturali li jinsab fih bħalissa.
- Il-Kunsilli Lokali jkunu mħeġġa biex jippreżentaw avvenimenti teatrali li jippromovu t-talenti u jirriflettu s-soċjeta' u biex jikkollaboraw ma’ strutturi nazzjonali, bħat-Teatru Manoel u ċ-Ċentru għall-Kreattivit□.

It-Tlettax-il Taqsima: Intermezzi Mużikali

- Il-Gvern se jinvesti f’attivitajiet mużikali li jkunu parteċipatorja għaċ-ċittadini kollha.
- Tinħoloq mużika ta' livelli ogħla mill-preżent permezz tal-Mużika-fl-Edukazzjoni li ssir aktar ċentrali fil-ħajja tat-tfal u ż-żgħażagħ u b'hekk tintegrahom aktar fid-dinja tal-mużika.
- L-edukazzjoni tal-mużika f’Malta titjieb biex tkejjel l-esperimentazzjoni kreattiva, il-flessibilit□ u l-iżvilupp, bis-saħħa tal-Kunsilli Lokali.
- Il-prattika li ġġagħal lill-istudenti jattendu lezzjonijiet tal-mużika għal skopijiet ta' akkreditazzjoni u bħala simbolu soċjali titnaqqas bil-qawwa.
- L-Orkestra Nazzjonali tkun kostitwita bħala korp professjonali u b'post xieraq biex tipprattika u tagħti l-kunċerti fih.

- Il-Gvern se jirsisti biex jattira sħubija privata ma' l-Orkestra Nazzjonali biex il-membri tagħha jibqgħu ddedikati l-ħin kollu lejha u ma jkunux imxekkla minn arranġamenti privati.
- Il-Gvern jippromovi l-Festival Malti tal-Kanzunetti, il-Festival ta’ l-Għana, il-Festival tal-Ġazz u avvenimenti simili biex jiżviluppa u jkabbar il-firxa kollha ta’ l-interess etniku u mużikali fil-Gżejjer Maltin.
- Il-mużika u ż-żfin jingħaqdu f’impenn għall-komunit□.

L-Erbatax-il Taqsima: L-Arti Plastika

- Minħabba li l-arti viżwali f'Malta qed issofri minn nuqqas ta' flessibilit□, se jitwaqqaf proġett ta' riċerka biex isib strateġija dinamika għall-arti viżiva f'Malta.
- Jiġu rriċerkati sistemi li jissapportjaw l-arti viżiva ġdida u sostenibbli biex iħajru żvilupp effettiv.
- Il-Kunsill Malti propost għall-Kultura u l-Arti jinstiga attivitajiet rigorużi li jorbtu lill-artisti, bħala individwi u bħala grupp, ma' profil speċifiku biex ikun hemm ambjent proattiv usa'.
- L-awto-espressjoni kreattiva fost it-tfal tiġi inkuraġġuta billi jinħoloq gost fit-tagħlim u fl-istrateġiji tat-tagħlim u billi tiġi stabbilita l-edukazzjoni għall-arti espressiva għat-tfal, skond il-provvedimenti tal-Kurrikulu Minimu Nazzjonali.
- L-Iskola ta' l-Arti ssir aktar dinamika bħala istituzzjoni kreattiva li tħares fil-wisgħa.
- L-artisti jkunu involuti f'xogħol tal-komunita' biex iwittu t-triq għad-diversit□ ta' l-attivit□ kreattiva li tistabbilixxi r-relevanza u l-aċċessibilit□ soċjali tagħhom.
- Fil-Mużew ta' l-Arti tiġi introdotta animazzjoni interattiva moderna li tinvolvi t-tfal u ż-żgħażagħ biex l-arti tibda taħseb effettivament fil-viżitaturi ż-żgħar.
- Jitwaqqaf Villaġġ ta' l-Arti fil-beraħ fejn artisti lokali jitħalltu ma' artisti barranin li jkollhom akkomodazzjoni temporanja fil-villaġġ, u fejn l-istudenti u l-artisti jesploraw talenti kreattivi ġodda u jħeġġu l-parteċipazzjoni pubblika diretta f'ambjent ġdid.
- Se tkun politika stabbilita għall-Mużew ta’ l-Arti li jinkludi nies b’diżabilit□ fl-attivitajiet tiegħu.
- Il-Mużew ta’ l-Arti jorganizza programmi wiesgħa bi sħab mal-Kunsill Lokali u jinkludi wirjiet żgħar ta’ kwalit□ għolja li jduru minn post għal ieħor u li jkollhom *lectures* pubbliċi, diskussjonijiet u skemi ta’ animazzjoni.
- Il-mużewijiet in ġenerali jippruvaw jagħmlu l-ħidma tagħhom li tkun sostenibbli minnha nfusha permezz ta’ inizjattivi li jindirizzaw direttament is-suq.

Il-Ħmistax-il Taqsima: Il-Wirt Espressiv

- Se tiġi ddraftjata Politika għas-Snajja’ Lokali biex ma jkunx hemm fragmentazzjoni u nuqqas ta’ fokus xieraq.

- Malta tibda tieħu parti attiva f'konvenzjonijiet internazzjonali li jiddiskutu miżuri għall-ħarsien u l-iżvilupp tal-ħajja fiżika folk, drawwiet soċjali folk, rappreżentazzjonijiet folk u arti orali/letterarja/ verbali.
- In-nies tas-snajja' jkunu ffinanzjati fuq bażi ta' *short term* sakemm iqumu fuq saqajhom ekonomikament u jkunu jistgħu isostnu lilhom infushom, biex ma jkollhomx għalfejn jaqilbu għall-importazzjoni u d-distribuzzjoni ta' l-imitazzjonijiet tas-snajja'.
- Il-Villaġġ tas-Snajja' f'Ta' Qali jissebbaħ u jkollu servizzi personali biex isir il-Mużew Folkloristiku ta' Malta.
- L-iskejjel jinkuraġġixxu l-kreattivita' fid-disinn u l-manifattura tas-snajja' biex iqajmu s-snajja' l-antiki u jinkuraġġixxu l-ġenerazzjonijiet li ġejjin ħalli jaqbdu s-snajja' almenu bħala ħidma *part-time*.
- Il-Kunsill Malti tas-Snajja' jfittex li jqajjem is-snajja' lokali u jinkuraġġixxi lin-nies tas-snajja' biex ma jaqbdux jimpurtaw l-imitazzjonijiet u jqassmuhom.
- Il-politika fit-tul ma tieqafx mal-priservazzjoni (tas-snajja') imma tgħaddi għall-kreattivit□, invenzjoni, *marketing* u preżentazzjoni sabiħa, b'ċertifikazzjoni ta' awtentiċit□ ta' prodotti maħruġa mill-Kunsill tas-Snajja'.

Is-Sittax-il Taqsima: Ix-Xandir Pubbliku

- Id-divertiment parteċipatorju jissaħħaħ, anki fix-xandir pubbliku.
- Il-kwalit□ u d-diversit□ fil-produzzjonijiet lokali tittieħed bis-serjet□.
- Jitwaqqaf Istitut Nazzjonali għal Awdjo Viżjoni biex ikun il-maħżen nazzjonali għall-produzzjonijiet tar-radju u t-televixin lokali.
- Tissawwar politika tal-lingwa biex tassigura li l-aspett lingwistiku jkun irrispettat, imseddaq, żviluppat u professjonalment immonitorjat.
- Il-politika tax-xandir tingħata direzzjoni oħra biex tivvinta proġetti ta' kwalit□ li jassiguraw attivitajiet siewja ta' kultura awtentika, u dan għax il-mudelli tax-xandir mingħajr tiġdid iwasslu għal kodiċi ġenerali ta' letarġija u riżultati passivi.
- Gwida u pariri tekniċi xierqa jingħataw lix-xandara tar-radju biex jevitaw materjal li jkollu konsegwenzi u kwalita' dubjużi.
- Ix-xandir pubbliku jikkonsidra l-missjoni tiegħu biex jipprovdi lill-udjenza tiegħu bl-aħjar tagħrif, edukazzjoni u divertiment, jesplora, jippromovi u jipprovdi spazju għat-talenti u jippromovi l-identit□ nazzjonali, il-valuri soċjali u l-kultura.
- Il-PBS jerġa' jkun kostitwit f'elementi ġodda ta' negozju biex jiġġedded radikament u jkollu staff ieħor taħt maniġment modern.
- Jitwaqqaf Kunsill Konsultattiv tax-Xandir biex jimmonitorja x-xandir pubbliku fejn tidħol il-kreattivit□, id-diversit□, il-kwalit□, l-indipendenza, l-imparzjalit□ u l-interess pubbliku.

Is-Sbatax-il Taqsima: Żgħażagħ għall-Kultura

- Biex ikun hemm edukazzjoni interkulturali tiġi adottata fid-dixxiplini kollha fil-kurrikula ta' l-iskejjel id-dimensjoni Ewropea li tippromovi proċess attiv ta' komunikazzjoni u interazzjoni bejn il-kulturi biex kulħadd jistagħna minn xulxin.
- Isir kull sforz biex nidderieġu l-ħeġġa kbira u l-enerġiji taż-żgħażagħ lejn interazzjoni soċjali pożittiva.
- Iż-żgħażagħ ikunu inkuraġġuti biex jipparteċipaw fin-negozjati li jaffettwaw l-interessi ekonomiċi, soċjali u personali futuri tagħhom.
- Iż-żgħażagħ jingħataw il-libert□ ta' l-ispazji awtonomi u tal-kuntatti tajba ma' l-adulti li jafdaw biex jakkwistaw l-awto-identit□ u l-maturit□.
- Iż-żgħażagħ ikunu inkuraġġuti jipparteċipaw bħala mezz għall-provvediment ta' azzjoni demokratika, koeżjoni soċjali u bħala mezz biex isaħħu u jikkonsolidaw l-istima tagħhom infushom.
- Il-Gvern jaċċerta li dak li jaqa' 'l barra mill-arti konvenzjonali u mill-programmi konvenzjonali ta' għajnuna jibbenefika mir-riżorsi finanzjarji.
- Jintgħamlu sforzi serji biex jinstabu miżuri ta' politika xierqa għas-suq marbuta ma' l-industriji kulturali u wkoll biex jinstabu sieħba ġodda lesti li jemmnu fl-enerġiji kreattivi taż-żgħażagħ.
- Is-soċjalizzazzjoni u l-parteċipazzjoni li m'humiex nieqsa minn fost iż-żgħażagħ Maltin, ikunu inkuraġġuti għax jipprovdu r-responsabilit□, status soċjali u opportunit□ biex l-iżvilupp personali jkun ikkontrollat.
- Iż-żgħażagħ jiġu mismugħa u meqjusa f'kull aspett jew possibilit□ ta' l-iżvilupp soċjali.
- Iż-żgħażagħ jiġu mgħallma biex ikunu kreattivi ħalli jiżviluppaw fondi u riżorsi ġodda.
- Iż-żgħażagħ jintlaħqu mhux biss bl-edukazzjoni imma permezz ta' attivitajiet kreattivi u inizjattivi.

It-Tmintax-il Taqsima: Id-Dijaspora

- Jinżammu rabtiet qawwijin mal-gruppi etniċi ta' Maltin permezz ta' l-ambaxxati u l-konsli, permezz ta' sussidju finanzjarju u inkuraġġiment lid-dixxendenti Maltin biex jivvjaġġaw lejn Malta ħalli jfittxu kultura nattiva u permezz ta' faċilit□ biex l-emigranti jżommu l-jedd tat-twelid u l-identit□.
- B'kollaborazzjoni mal-Kummissjoni ta' l-Emigranti, jinfetaħ Mużew ta' l-Emigranti li jkollu dokumenti, stampi, kontijiet, viżi qodma, passaporti u ħwejjeġ ta' Maltin li siefru biex isibu l-għajxien tagħhom barra.
- Ukoll b'kollaborazzjoni mal-Kummissjoni ta' l-Emigranti u ma' gruppi ta' emigranti Maltin jew id-dixxendenti tagħhom, jinżammu mill-Gvern Malti programmi ta' sapport attiv għall-identifikazzjoni u l-manutenzjoni tal-għeruq etniċi Maltin u għall-promozzjoni tat-turiżmu kulturali Malti.
- Ikun hemm politika multi-kulturali biex jinbdew miżuri edukattivi kontra d-diskriminazzjoni razjali li fl-imgħoddi kienet injorata imma li ma tistax tintnesa fil-futur.
- Ikun hemm politika biex nattiraw it-turiżmu reliġjuż lejn Malta.

- Il-Programm ta' Roots li twaqqaf mill-Fondazzjoni ta' l-Istudji Internazzjonali, mill-Ministeru tat-Turiżmu u l-Ministeru ta' l-Edukazzjoni jissaħħaħ biex jilħaq aktar gruppi etniċi ta' dixxendenza Maltija.
- Il-gruppi etniċi Maltin ikollhom għajnuna biex jitgħallmu l-Malti.
- Il-ġrajja ta' l-emigrazzjoni Maltija ssir parti integrali mill-istudju ta' l-istorja Maltija.
- Titwaqqaf Federazzjoni Internazzjonali ta' Komunitajiet u Assoċjazzjonijiet Maltin minn pajjiżi fejn hemm residenti ta' oriġini Maltija.